

O čem sní ženy

2

OLGA SOMMEROVÁ

© Olga Sommerová, 2002

© Dagmar Hájková, 2002

ISBN 80-86631-02-8

Olga SOMMEROVÁ

O ČEM SNÍ ŽENY

2

PRAHA 2002

*Věnováno všem neznámým přítelkyním,
které touží po důstojném životě v lásce...*

Už po premiéře filmu O čem sní ženy a posléze po vydání knihy jsem pochopila, že existuje jakýsi hlad žen po naslouchání životním příběhům jiných žen, zvědavost na to, jak naše družky se společným ženským údělem řeší podobné životní peripetie ve vztazích k manželům a dětem. Hrdinkami filmu byly mé vrstevnice, padesátileté ženy, které si už odkroutily povinnou jízdu – vyvést mláďata z hnízda – a na jednu začaly hledat samy sebe, sebevědomí, svobodu a kuráž ke způsobu života, který nebude odvozen z péče o druhé, ale ze zájmu o sebe samu.

Tato druhá kniha je kompletně ženským projektem, podílelo se na ní svými zpověďmi devět žen, nakladatelka, fotografka a autorka. Hrdinkami mé druhé knihy jsou dílem mé dávné přítelkyně Dana, Naďa, Slávka, Jana, Katarina a Zina. Pro rozhovory do této knihy mi byly mými přáteli doporučeny Líba, Olga a Milena, které rozšířily můj svět inspirativních přátelství se vzácnými ženami. Shodou okolností čtyři z nich prožily velkou část života mimo naši zem, v Anglii, Německu, Rakousku a na Kubě, a mohly tak svědčit o životním způsobu jiných zemí a jiných mravů.

Čtvrt století trvající cesta životem, na které podstoupily mé hrdinky přerod od romantických snů mládí k poznání zralého věku, jsou doloženy jejich zpovědi i dvěma fotografiemi – portrétem v čase.

Stále je nám, ženám, vnucován mariánský kult sebeobětování – zapomínat na sebe jako na lidskou bytost, být až na posledním místě – za dětmi a manželem. Na počátku 21.sto-

letí žijeme stále v patriarchálním skanzenu, ve kterém jsou ženy diskriminovány doma i ve veřejném životě. Na to nemusí být žena – matka feministkou, aby pochopila, že muž má výsady, které jí nepřínáležejí. Myslím, že touha žen po svobodě a demokracii v osobním i veřejném životě bude stále silnější. Ale k tomu, aby se naše touhy naplnily, je potřeba to, čemu říkám solidarita žen. Vzájemně se podporovat, odmítat i nejsubtilnější projevy ponižování od sexistických vtipů po samozřejmost mužské jednopohlavní vlády. Ženy jsou silné soběstačné bytosti a přesto samy sebe stále vnímají jako druhé pohlaví. Pro mne osobně jsou ženy zajímavější bytosti než muži právě svou emocionalitou, upřednostňováním citových vztahů, absurdní směsí síly osobnosti a obětavého poddanství, v němž dobrovolně žijou.

Konečně, po deseti letech naší demokracie započala vážná veřejná diskuse o diskriminaci žen, o společenských změnách, které jsou nevyhnutelné. Ale co je nejzklamanejší – to jsou předsudky o přirozenosti ženského otroctví v hlavách mužů i žen. Žena se bude osvobozovat jak doma, tak i ve společnosti. Ale bude to dlouhá, trnitá cesta. Bohužel si myslím, že hnacím motorem a zároveň největší brzdou v tomto procesu budou právě ženy.

Smysl filmu *O čem sní ženy* a dvou stejnojmenných knih je podle mě v tom, že si ženy – mé hrdinky i čtenářky – reflexí své životní cesty dávají navzájem odvalu vykročit ke svobodě a uvědomit si svou skutečnou cenu.

V Praze, listopad 2002

Nikdo mě nevlastní

LÍBA TAYLOR – fotografka

rozvedená

nar. 30. 5. 1950 v Praze

vystudovala španělštinu a filmovou tvorbu na univerzitě

v Bristolu, školu dokumentární fotografie ve Walesu

sňatek v r. 1970 s Nigelem Taylorem

autorka dokumentárních fotografií z Afriky, Asie a Jižní Ameriky

držitelka mezinárodních cen za fotografii

žije v Londýně

Můj otec byl naprostej ďas. Moje máma vzpomínala, že když jsem byla malá holka, říkala jsem – tátu prodáme. Já se ho bála, protože měl cholerickou povahu, a když jsem něco provedla, tak mě hned praštil.

Bydleli jsme v jednom domě s babičkou a dědou. Ty jsem měla ráda, protože mě nepeskovali. Můj dědeček byl policajt, já ho milovala, protože byl na mě hodnej. Ale sestřenice mi říkaly, že byl ras a na otci uplatňoval policejní výchovu. A otec to zase přenesl na mne. To byl taky jeden z důvodů, proč jsem si nikdy nebyla jistá, jestli chci děti a jak bych je vychovávala, protože jediná výchova, co jsem znala, byla ta, kterou jsem dostala já. A ta se mi vůbec nelíbila.

S matkou jsem měla dost špatnej vztah, protože jsem si myslela, že není dost odvážná, že se otci nedokáže postavit, že se nedokáže postavit za mě. Ji jsem zlobila, protože mě nikdy nepotrestala, kdežto k tátovi jsem si nedovolila vůbec nic.

Táta byl klasický patriarcha...

Všemu vládl, všechno rozhodoval, všechno vedl. Byl úředníkem v bance na Příkopech. A když šel do penze, bylo to ještě horší, protože potom byl furt doma. Pamatuju si, jak rozhodl, že se k snídani bude pít teplý mlíko, který já naprosto nesnáším. Ráno jsme vždycky seděli u stolu proti sobě, to už jsem chodila na gympl, a já pila to mlíko, chtělo se mi zracet a netroufala jsem si ho nevypít, a bylo to hrozný. A k tomu jeho věk, on mě měl v sedmačtyřiceti, takže v době, kdy už byl v penzi, moji kamarádi měli otce kolem čtyřicítky. Jednou jsme se chytli, protože mi říkal, co si mám vzít na sebe a já, že si to nevezmu, tak

mě praštil, až jsem to vzala o druhou zeď a přišla jsem do školy urvaná. Byla zrovna biologie, kterou já nesnášela, a doted' nevím, kolik má komár nohou. Měli jsme profesora, kterému jsme říkali Drsan, a protože jsem byla vždycky tlustá, oslovoval mě Buřte. Já tehdy přišla pozdě, a když jsem vstoupila do třídy, řekl mi: Buřte, jsi nějakěj urvanej, pojď k tabuli. Vyzkoušel mě a já dostala kouli. Takže takhle nějak jsme to s otcem patlali.

Nenávidělas ho?

Nenáviděla, ale později jsem se s ním smířila. Myslím, že můj odchod z Československa byl dán dvěma věcmi. Jednak jsem chtěla být volná a věděla jsem, že když zůstanu, svobodná nebudu. A za druhé, naše rodina měla politické problémy a já věděla, že se na vysokou nedostanu. Do toho přišel osmašedesátý a sovětská invaze, takže jsem sbalila kufry a odešla beze slova angličtiny a s několika německými slovy do Anglie. A protože to bylo v osmašedesátém, svět se na chvíli otevřel, měla jsem vízum a odjela stopem přes Rakousko do Anglie. Nikdy jsem nebyla venku ilegálně, zařídila jsem si vystěhovalecký pas a po dvou letech se vdala. Tím pádem jsem vždycky mohla jezdit domů. No a pak jsem se rozvedla.

Ještě před rozvodem za mnou otec ve svých skoro osmdesáti přijel do Londýna a to bylo poprvé v životě v mých osmdvaceti, kdy jsem měla pocit, že s otcem normálně komunikuju a nemáme žádné problémy.

Přála sis jako holka, aby se s ním máma rozvedla?

To jsem chtěla furt. Protože by byl klid a s mámou bych to zvládla.

Měla jsem pocit, že veškeré napětí mezi mnou a mámou je kvůli otci. Já ji hrozně trýznila, protože ona se bála otce a nechtěla mi nic dovolit. Mně bylo osmnáct a musela jsem být v deset večer doma. Máma byla strašně hodná a s otcem to všelijak pytlíkovala, aby byl klid. Ona ho jakoby poslouchala, ale přitom si dělala, co chtěla. Ale jenom v mezích rodiny. Máma nepracovala do mých jedenácti let, takže byla pořád doma. Všechny moje kamarádky měly pracující matky a ty holky se večer doma mihly mezi školou a tenisem a já jim strašně záviděla, že měly volnost.

Já neměla vůbec žádnou, přišla jsem ze školy domů a tam věčně někdo byl. Měla jsem pocit, že mě pořád někdo hlídá a kontroluje, že nic nesmím, že musím hlásit, kam jdu. Tak jsem utíkala s cikánama, my měli v ulici cikánskou rodinu a já s těmi dětmi utíkala do pískovny, takže nás pak hledali.

Jaké měl na tebe otec nároky?

Abych se jednou slušně vdala a měla děti. Musela jsem se dobře učit. Když jsem na vysvědčení dostala dvojku, bála jsem se jít domů, protože jsem věděla, že bude oheň na střeše. Bojovala jsem proti otcovým nárokům tím, že jsem se flákala, ale nakonec jsem dostala strach, že dostanu přes držku, když přinesu špatný vysvědčení, takže jsem to na poslední chvíli vytáhla téměř na samé jedničky.

Když jsi byla mladá holka, měla jsi představu, jaký by měl být tvůj budoucí manžel?

Kdokoliv, jenom ne něco jako můj otec. A samozřejmě to měl být někdo, kdo je hodnej, protože jsem si vždycky myslela, že můj otec hodnej není.

Musel to být někdo, s kým se dá komunikovat, protože s otcem jsem vůbec nekomunikovala. Když ovdověl, najednou se změnil. Když máma umřela, bylo mi dvaatřicet. Přijela jsem do Prahy na pohřeb a druhý den jsem se někde opila a nepřišla domů. To bylo poprvé v životě, co jsem si troufla nepřijít na noc domů. Potom jsem jezdila do Prahy, ale vnitřně jsem se odmítala o tátu starat. On byl zdravý až do poslední chvíle, dokázal se o sebe postarat. Žil dvanáct let sám, zemřel v devadesáti.

Zřejmě tě to poznamenalo tak, že jsi hodně toužila po svobodě. Ale přílišná svoboda je taky nebezpečná...

Ve chvíli, kdy mi někdo začne říkat, co mám dělat, nebo co nemám dělat, nebo když cítím, že mě někdo omezuje a kontroluje, tak zkřečovatím a zatnu pěstičky.

A proč za tebou do Londýna táta přijel?

S manželem jsme se dohodli, že budeme chvíli každý sám a uvidíme, jak to půjde. Odjela jsem od něj z Bristolu do Londýna. On potom chtěl, abych se vrátila, ale já se s ním místo toho rozvedla. Nastěhovala jsem se do velkého bytu, kde bydlelo asi sedm lidí. Otec za mnou přijel a poprvé v životě jsem měla pocit, že mě v ničem neomezuje. Vrátil se do Prahy a napsal mi dopis, který ještě někde mám. Já koukala jako blázen, ten dopis mi vyrazil dech.

Celé dva týdny se mnou vygumoval a zůstala z toho jedna věta toho dopisu, kterou si pamatuju: „Našel jsem tě v pelechu kurtizány.“

Tatíčkové si často ani u svých dospělých dcer nedokážou bez odporu představit, že jejich dcera s někým souloží...

Jenže on nemohl mít jediný důvod ani k téhle představě, protože já v té době opravdu nikoho neměla. Ale vydělávala jsem si peníze v baru a to mu možná vadilo.

Pamatuješ si, kdys měla prvního kluka?

Na základní škole jsem milovala Milana, pak nějakýho Hybeše. Já jsem vždycky tíhla k chlapům. V rodině byli starší bratřenci a já po nich pořád lezla. Asi jsem v nich viděla tátu, po jakém jsem toužila. Ale v pubertě se to zlomilo a nechtěla jsem se na žádnýho uvázat. Chtěla jsem být sama.

Ale muselas mít nějakýho prvního kluka, ne?

Já jsem tady vlastně žádnýho neměla, protože jsem nesměla. Já byla pořád hlídaná jako pes. Až když jsem přišla do Anglie a seznámila se s manželem, se kterým jsem byla den co den celý rok, vzali jsme se.

V Anglii jsem se najednou cítila volná a vnitřně svobodná, nejen proto, že jsem utekla od ruské okupace, ale i v osobním životě. Předtím jsem se pořád bála, aby mě někdo při něčem nenačapal. Ale neupadla jsem do žádného šílenství ze svobody, chovala jsem se slušně, až mě to překvapilo. Myslela jsem si, že budu divoká, ale nebyla jsem.

Svého muže jsi milovala?

To byl silný vztah a navíc naprostá závislost. Takže když jsem

od něj po šesti letech odešla, neměla jsem vůbec tušení, že když doma svítíš, musíš za to platit. On se staral úplně o všechno.

Proč ses s ním rozvedla?

Najednou mě posedla svobodomyslnost, takový ten volný duch a měla jsem plány, co chci se svým životem udělat. Jemu to začalo vadit, protože byl akademik, učil na vysoké škole, byl to člověk, který se zaboří do knih a dva roky z nich nevyleze. A já chtěla pořád někde trajdat a někam jezdit, zatímco on chtěl děti. A potom velký problém byly jeho deprese. Předtím jsem o tom nikdy neslyšela, nevěděla jsem, co to je. On se za to styděl, nevěděl, jak to řešit, chodil k psychiatrovi.

Jak ses k tomu stavěla?

Ze začátku dobře, protože jsem to ignorovala, nevěděla jsem, co s tím dělat. A jemu vadilo, že nevím, jak je to strašný. Nechtěla jsem si to připouštět, protože bych do toho spadla taky. Začali jsme si každý žít svým životem a přestávali komunikovat.

Můj problém byl v tom, že když jsem přišla do Anglie, měla jsem z rodiny špatný základ a teprve jsem se učila žít, pozorovat svět a zkoušet ho na vlastní kůži. Ve dvaceti jsem se vdávala, ale byla jsem vlastně dítě, byla jsem zpožděná. Byla jsem divoká a zároveň jako osobnost nevyvinutá.

Pochopilas v manželství něco o životě, naučila ses něco?

To nevím, člověče. Pořád se něco učíš, a já si tehdy chtěla všechno vyzkoušet sama za sebe a na sobě. Byla jsem

vždycky arogantní, už od dětství, třeba jsem plácla: já to umím líp než vy. A když jsem se rozcházela s manželem, byla jsem přesvědčená, že vím, co chci, a dosáhnu toho. Já tomu sice věřila, ale nevěděla jsem, jak to zařídit. A když jsem se ocitla sama, byl to šílený průser a já to nemohla pochopit. A v takové mé zabzděnosti jsem byla přesvědčená, že si pomůžu sama a nechtěla jsem od nikoho pomoc. Říkala jsem si, že když jsem na to obětovala manželství, tak to musím dokázat sama. Celý můj život je o tom, že sobě a jiným něco dokazuju, což je naprostá blbost.

A jak sis to dokazovala?

Měla jsem představu, že odjedu do Londýna a dobudu svět, že se všichni podělají, protože přišla fotografa. A ono to nikoho nezajímalo, protože v Londýně jsou dva miliony fotografů a všichni se snaží urvat něco z toho malého krajíce. A já se najednou z hezkého bydlení ocitla v příšerném bytě.

Ve svém bytě?

Ne ve svém bytě, nás tam bydlelo sedm. Zavolala mi jednu kamarádka z vysoké školy, že našla byt a že tam je pokoj i pro mě. V Anglii to funguje tak, že si studenti nebo mladý lidi pronajmou velký byt a každý má jednu místnost. V Čechách jsem žila v rodině, po příchodu do Anglie jsem jako au pair žila s americkou rodinou a pak v manželství. A najednou v sedmadvaceti jsem přišla do studentského bytu – něco příšerného. A tam bydleli lidi, kteří mi vůbec nic neříkali. Řešila jsem to tím, že jsem se seznámila s Jugoslávkou, která pracovala ve fotografické galerii, a přespávala jsem

u ní. Začala jsem pracovat, ale neměla žádné peníze. Říkala jsem si, ježíšmarjá, já se snad vrátím k manželovi a pak zase – nesmím, nesmím, to bych to úplně posrala.

To bys sama před sebou selhala...

Já nevěděla o takových základních věcech, jako že se platí složenky a že se na ně musí vydělat. Poměrně rychle jsem zvažněla a uvědomila si, že život je těžší, než jsem si kdy představovala. Jako fotografa na volné noze jsem měla existenční starosti, takže jsem po večerech začala dělat v baru a zároveň si budovala kariéru.

Budovala sis kariéru, ale měla jsi přitom také nějaké vztahy nebo lásky?

Ne, neměla, já se tomu vždycky bránila. Byl tam jeden kluk o pět let mladší, taky fotograf, byl do mě dost zamilovaný, ale já zrovna vyšla z manželství a neměla jsem zájem. Vždycky jsem měla nějaké chlapy, kteří to brali vážně a já se toho bála, odešla jsem z manželství a na další vážný vztah jsem neměla.

A nechyběl ti sex?

Ten já měla vždycky. V roce 1979 jsem odjela do Mexika, taky proto, že jsem studovala španělštinu. A přijel tam za mnou na Velikonoce můj muž, protože chtěl konečně vyřešit náš vztah, už ho to přestávalo bavit, byl nerad sám a chtěl děti. Ale já se tam předtím seznámila s jedním Američanem, sportovním fotografem, který tam přijel fotit sur-

faře. My si rozuměli a on mi řekl, jestli budeš chtít, přijed' za mnou do Kalifornie. Pak přijel můj muž, zůstal měsíc, líbilo se mu tam a neměl vůbec chuť řešit nějaké vztahy. Když odjel, řekla jsem si, podívám se za tím Peterem. Přijela jsme do Kalifornie a strávila s ním tři romantické týdny. Chtěl, abych tam zůstala, že to zařídí, ale já z toho měla takovou hrůzu – na jedné straně jsem ho měla ráda, na druhé straně jsem neměla ráda Ameriku a říkala si, co já tady budu dělat mezi těma přiblíčkama. A do toho výčitky svědomí, že mám doma ještě manžela, že jsme nic nevyřešili, a tak jsem se vrátila. Dlouho jsme si psali a telefonovali, jako že za ním zase odjedu, ale samozřejmě jsem se tam nikdy nevrátila, protože jsem si říkala, do prčic, vždyť on mohl přijet za mnou! Takže se to tak nějak rozpustilo, a potom mi po letech napsal, že se žení.

A přišla nějaká velká láska?

V jedenatřiceti jsem se zamilovala, zase do fotografa, já mám pořád ty fotografie a novináře. A to jsem se zamilovala strašně. My měli narozeniny ve stejný den, Patrick byl o třináct let starší a dodnes vypadá fantasticky, vůbec nevypadá na svůj věk. Byl to člověk, pro kterého závazky neexistovaly, přestože jsme to spolu táhli deset let.

On byl ženatý?

Nebyl, nebyl ženatý. Na rok si vzal nějakou Mexičanku a měl dítě s jednou Angličankou. Když se dítě narodilo, vůbec to nezvládl a jejich vztah se rozpadl.

Najednou ses dostala do opačné situace.

Ale já byla do něj strašně zamilovaná a všichni mí přátelé ho naprosto nenáviděli. Ten mě tak trápil, že mě vytrápil na zbytek života. On byl klasický Angličan – nebyl schopen mluvit o sobě, o svých pocitech. Třeba se najednou odmlčel, odjel na dva měsíce do Austrálie a posílal mi kazety, které namluvil v autě, když řídil. Místo dopisů mi posílal kazety, kde mi pořád říkal, jak mě miluje. Pak přijel a já pro něj neexistovala. Potom se mu zastesklo a byla zase velká láska.

Tak tě utahoval na nudli.

A já byla pořád na provázku. Líkala jsem v tom, nebyla jsem schopná se z toho vymotat.

Člověk to nemůže přesně říct, ale proč myslíš, žeš ho tak milovala?

Těžko říct. On byl takovej nezávislej. A já ho dobývala. Dostala jsem se do role chlapa dobyvatele a tím, že mě odmítal, chtěla jsem mu dokázat, že náš vztah je ten pravej. Celým tím vztahem jsem dostala šlupku a ztratila nejlepší léta svého života. Já byla posedlá, nebyla jsem schopná poslat ho k vodě. Neustále jsme se rozcházeli a zase scházeli, mezitím jsem měla jiné chlapy a on se vždycky objevil v okamžiku, kdy jsem byla přístupná, přestože jsem si myslela, že už jsem z toho vztahu venku. A takhle jsme to táhli deset let. Dodnes se stýkáme, nedávno jsem měla zlomenou nohu, tak za mnou jezdil a chodil mi na nákupy. Má potřebu povídat mi o svých nových ženských, já se musím smát a říkám si – ty

chuděry nevědí, co je čeká, jak budou zklamané, protože on je velmi šarmantní člověk.

A už tě to nebolí?

Ted' už to vidím střízlivě. Jednou mi řekl kamarád, člověče, ty máš takový štěstí, že si tě ten Patrick nikdy nevzal. Jsem ráda, že jsem v určitém okamžiku dokázala říct – konec.

A víš, co tě k tomu bezprostředně inspirovalo?

Asi to, že jsem potkala v Mexiku Michaela, on byl australský diplomat. Byl o devět let mladší, svobodný. Několik měsíců jsem s ním žila. Tehdy jsem dostala žloutenku a on se o mě obětavě staral. Pořád chtěl, abych s ním zůstala. O svatbě jsme nemluvili, ale o budoucnosti ano. Ale já jsem nezvládla ten věkový rozdíl, já z toho byla úplně podělaná.

To je předsudek – Patrick o třináct let starší je v pořádku, Michael o devět let mladší je problém.

Nemyslím, že to byl předsudek, ale Mike byl klukovský typ, vypadal jako mladej Ford Harrison, měl všechno křivý, nos, zuby a já se bála, že za pět let budu stará bába a on je typ, který nikdy nezestárne. Navíc jsem těžce nesla svůj rozvod, i když jsem to byla já, která ho chtěla. Byla jsem z něj dlouho zhroucená a myslím, že jsem se dodnes z toho nedostala. Říká se, že v životě jsou tři traumatické situace: stěhování, úmrtí někoho blízkého a rozvod. Já jsem asi s Mikem malovala čerty na zeď, na začátku vztahu jsem už viděla jeho

konec. Zbaběle jsem couvla a teprve později si uvědomila, že to byl muž, se kterým jsem vycházela nejlépe ve svém životě. Takže nastalo zase sebebičování, všichni mí známí z toho byli šílení, protože jsem nebyla schopná mluvit o ničem jiném. A v té době jsem si řekla, že s Patrikem už nikdy víc. A vtom se Patrik zase objevil na scéně, šarmantní jako obvykle, šli jsme na večeři a pak jsme skončili u mě v bytě na skleničku a on, jestli může přespát, já, že může, ale nesmí se mě dotýkat. Tak jsme přeťpěli tu noc. V poledne se probudil a řekl, že má pocit, že ho už nemiluju, a já na to, nevíš, proč bych tě měla milovat? Rozumíš, s českým klukem bych se mohla hádat, prát, ale s Angličanem ne. Takže tehdy jsem to konečně utnula.

Ale trvalo ti to dlouho přes všechno to trápení...

Ve vztazích k mužům jsem asi naivní. Napadlo mě, že to vyplývá z mého vztahu s otcem. Ten na mě hodný nebyl, a když se zjevil chlap, který na mě hodný byl, vzplála jsem láskou a upíchlá se na něj. Byla jsem takovej otloukánek, který dlouho nevnímá křivdy. Těch deset let mě poznamenalo, pochybovala jsem o sobě, protože já mám takovou blbou vlastnost, že vinu vždycky беру na sebe. Jsem zvyklá mluvit pravdu, říkám lidem i nepříjemné věci, ať si to přeberou. To bylo už od dětství, že kdokoliv něco udělal, tak to hodili na mě. A pamatuju si, jak mě bolelo, když jsem otci říkala pravdu, a on pořád – ty lžeš, přiznej se. Asi mám ksicht toho blbce, se kterým se může takhle zacházet. A vztahu s Patrikem jsem pořád věřila, pořád jsem doufala. Navíc, když emigruješ v osmnácti, jsi vlastně sama, za všechno si zodpovídáš sama, nemáš záchytné pole rodiny nebo přátel. Když si něco

poděláš, nikdo tě z toho nevytáhne a to je únavný. Asi jsem se bála Patricka ztratit taky kvůli tomu, že mi pomáhal a staral se, když byl zrovna na scéně.

Myslíš, že v tom vztahu hrál důležitou roli sex?

Určitě. Pro mě hraje velkou roli a nikdy bych nemohla být s někým, s kým by mi to nešlo v posteli. Když to nevyjde poprvé, tak jdu od toho. Ale pro mě je důležitá komunikace s tím člověkem – když si s chlapem nemůžu dobře pokecat, tak s ním do postele nevlezu. To vůbec nepřipadá v úvahu.

Chtěla někdy rodinu?

Já mám spoustu známých, kteří mají rodiny, a když jsem u nich a začne to být takový rodinný, dostanu ponorkovou nemoc, takovou klaustrofobii, a říkám si, zaplaťpánbůh že jsem se do toho nikdy nedostala, protože bych to nevydržela. Je to samozřejmě blbost, protože kdybych ty děti měla, byla bych zodpovědná a starala se. Ale vidím to z dálky a myslím si, jaké jsem měla štěstí, že tohle nemusím prožívat – chození do práce, nákupy, úkoly, starost o děti.

A Patrick byl vlastně stejný jako ty. Ale představ si, že by s tebou chtěl žít a mít rodinu. Takového bys ho taky chtěla?

To by asi bylo těžký. Později chodil s psychologkou a ta ho donutila, aby se sebou začal něco dělat, dívat se do sebe, takže chodil na psychoterapii.

To musela být žena svěťice, že ho donutila. A já myslím, že je tak zablokované, že stejně nic nepochopil. On se pro-

bral v okamžiku, kdy to ve vztahu začalo být dobrý, a utekl jím.

Tys díky svému povolání taky pořád putovala, ale po zeměkouli.

Z místa na místo, ale mentálně taky.

Kdes všude fotografovala?

Znám skoro celou Afriku, znám téměř celou Asii. Dělal jsem pro OSN a UNHCR, což je společnost zabývající se uprchlíky, takže jsem projela místa, kam se turista nedostane, dostala jsem se k lidem, kteří žijou na hranici života a smrti.

K profesi jsi potřebovala osobní svobodu a obětovalas určitě dlouhodobé, nebo spíš základní vztahy...

Když mi bylo úzko, říkala jsem si, všichni jsou na svém místě a já pořád někde jinde. Mrzí mě, že můj osobní život byl touhle prací tak narušený. Pro ženu je to neobvyklé povolání, v Anglii jsme asi čtyři, které to děláme. Ale dosáhla jsem toho, co jsem chtěla, a nelituju toho. Svou dráhu jsem si vybudovala sama a jsem nezávislá. Nikdo mě nevlastní, nikdo mi neporoučí a neříká, ježíšmarjá, ty budeš zase měsíc pryč, co já si tady počnu?

Vyrůstalas v patriarchální rodině, ale svůj život sis vybudovala úplně jinak než tvoje matka. Jak na tebe působilo feministické hnutí, když jsi přišla do Anglie?

V sedmdesátých letech jsem v Anglii zažila silné feministické hnutí. Ale takový ty blbosti, jako že se nebudou nosit podprsenky, mi byly k smíchu. Podprsenku jsem nosila vždycky a nemám potřebu rovnat se chlapům nebo je přechurát. Myslím si ale, že je důležité, aby si chlapi uvědomili, že nemusí všemu vládnout, že ženské mají svoje potřeby a svoje schopnosti a že je nutné šance mužů a žen vybalancovat. Že není třeba jít se šípem do boje, ale vysvětlit si to a domluvit se.

Jenže vysvětlovat si to musíme, Líbo, i na té úrovni veřejné, nestačí jenom s tím svým parťákem, protože ten parťák žije třeba pořád ve starých strukturách. Když si žena myslí, že si to vyřídí s tím svým, tak si to s ním nevyřídí, protože on je vychovaný od maminky a od společnosti, že patriarchát je zákon a jinak to nemůže být.

Feminismus je ismus a mě to přijde jako komunismus.

Humanismus je taky ismus. A patriarchát je totalitní ideologie zrovna jako komunismus.

Já si za právem žen na seberealizaci stojím, a sama jsem to ve svém životě dokázala, ale není dobrý militantní postoj, ten nefunguje. Vidím to v Anglii, jak se chlapi ženských bojí a dneska už je tam víc homosexuálů než normálních chlapů. Ti se stáhli, protože ženské jsou tam Amazonky, které se bojí svého ženství. Bojujou třeba i proti takovým prkotinám, jako je make-up. Nesmíš si dělat make-up, abys nebyla pipina.

Důležité je vědět, že v Anglii jsou ženy placeny hůř než muži a navzdory zákonům mají menší šanci dostat práci,

protože mají děti a každý zaměstnavatel ví, že když dítě onemocní, ona do práce nepřijde. A chlapi si pořád myslí, že by bylo pod jejich úroveň zůstat doma s dětmi.

Tady je to jiné, jsou tu mateřské školy, zatímco v Anglii jsou buď drahé a nemáš na ně, anebo jsou špatné.

Tahle doba je přelomová, ženy si už uvědomují bytostně, že jim je společností i rodinou nabízena životní alternativa hluboko pod jejich úroveň.

Půjde to krůček po krůčku. Ženy si musí vytvořit svůj vlastní svět, musí vědět, co chtějí. Tady se holka vdá v osmnácti, vyjde ze školy nebo z učení, má dítě, pak má další dítě, je doma, starej jí někde zahejbá, teď nejsou byty, tak žijou v původní rodině, babička s dědečkem kecají do výchovy, všichni se rozhádají, a protože nemají kam jít, rozvedou se.

A ta žena nakonec nemá nic a ví prd o světě. Vím to z vlastní zkušenosti, to byl důvod, proč jsem se bránila mít děti. Chtěla jsem si život utvořit podle sebe a ne podle manžela. Můj život se musí odvíjet ode mne, od mé osobnosti a pak se teprve můžu domluvit s ostatními. Každá žena je osobnost, která se musí vyvíjet, a já mám pocit, že ženská osobnost se pořád potlačuje, tady i tam.

A jak jsi našla sama sebe?

Já se pořád ještě hledám. Ale něco ti řeknu. Ve vztahu s Patrickem jsem se dostala do takové krize, že jsem nevěděla kudy kam, nevěděla jsem, jak s ním zacházet, jak se sebou zacházet. Byla jsem u jedné kamarádky a ona říká – já už tě mám plný zuby. Zvedla telefon, zavolala psycholožce a řekla

mi – tak a teď se s ní domluv. Chodila jsem rok k psycholožce, se kterou jsem se skamarádila, četla jsem nějaké knížky a začalo se mi rozbřeskávat.

Kolik ti tehdy bylo?

Bylo mi čtyřicet.

Na co jsi přišla?

Přišla jsem na to, že jsem člověk, jaký jsem, ať se mi to líbí nebo ne. A že se musím vyvíjet a stát si za sebou, protože dokud nevím, kdo jsem, budu pořád všechno dělat po staru a blbě.

Včetně těch chlapů...

Chlapi vždycky hráli v mém životě velkou roli. Jak jsem ti říkala, že jsem už od dětství pořád za nimi lezla, protože jsem hledala nějakého tátu, který by byl přístupnější než ten, kterého jsem měla. Vybírala jsem si ale muže, kteří mi nedávali to, co jsem potřebovala. Motala jsem se v tom, protože jsem na to byla sama. S kamarádkami se dobře mluví u kafe, ale kamarádky nejsou psycholožky a řeknou ti akorát – vyser se na to, nebo proč mu neřekneš tohle? A já mu to řeknu, on se otočí na kramfleku a odejde. A já zase nevím, kudy kam. Takže ty potřebuješ odbornou pomoc, někoho, kdo tě zaměří na tebe samotnou a nejen na vztah, protože ten vztah je svým způsobem vedlejší. Jenže my pořád vztah hledáme, i když je plný konfliktů, protože nejsme schopné být samy, my vztah potřebujeme a nevíme, jak s ním zacházet.

Uvažovala jsi někdy o sebevraždě?

Mám teď takové období, že se ráno probudím a první, co mě napadne, je, že chci umřít. Říkala jsem to kamarádce tady v Praze a ta řekla, to je pěkný průser a hned mě posílala k psychologce, že mi dá nějaké prášky na depresi. Ale já neberu ani acylpyrin, já mám k polykání prášků odpor.

Klimakterium provázejí deprese...

Beru hormony a nevím, jestli moje únavy jsou z přechodu, nebo z mé profese. Teď jsem se vrátila z Afriky, kde jsme projeli tisíce kilometrů a pracovala jsem deset dní od rána do večera. Vrátila jsem se ve čtyři odpoledne a vlezla jsem, sice bez bot, ale jak jsem byla, do postele a spala do druhého dne do rána.

Ale ta únava je daná věkem...

Musím říct, že mi můj věk vadí. Vždycky jsem říkala, že chci žít do padesáti a pak už ne. Když jsem měla padesáté narozeniny, někdo mi zavolal a ptal se – co budeš teď dělat, když jsi chtěla umřít?

Co fotografuješ?

Posledních dvacet let jsem fotila hlavně v Africe a Asii a protože jsem studovala španělštinu, táhlo mě to do Jižní Ameriky. Hodně času jsem strávila v Mexiku, které mě nadchlo, protože je to země indiánů a starodávných rituálů. Loni jsem fotila v Africe, v Sierra Leone, kde se pořád válčí a po-

vstalci řežou domorodcům paže, to je taková výstraha. Ti utíkají do Guiney do uprchlických táborů, žijí společně a starají se o sebe navzájem, protože když mají uříznutou pravou ruku nebo obě, tak nemůžou nic dělat.

To usekávají ruce i dětem?

I dětem. Řeknou, ruku na špalek, a podle toho, kam se strefí, mají useknutou ruku.

Problémem každého dokumentaristy v takových situacích je dilema mezi pokušením pomoci a vykonáním své práce...

Naučila jsem se, že jsem tam na práci, a na pomoc že je někdo jiný. Ale někdy mám pocit, že na svých bedrech nesu celý svět, všechnu tu bídu, kterou fotografuju. Takže se vědomě snažím toho pocitu zbavit, protože by mě to mohlo skolit.

Viděla jsem tvé fotografie bangladéšských žen zohavených kyselinou...

Bangladéšská společnost je muslimská. Chlapi jsou dost protivní a ženy jsou vychovávány k cudnosti. Ty holky se ale musejí vdát, aby je někdo živil. V početných rodinách s deseti patnácti dětmi se jich prostě musejí zbavit. Když se holka dostane do věku na vdávání, což je dost raný věk, tak se kolem nich začnou ochomejtnat lišáci. A ty holky je buď nechtějí, nebo některé chtějí jít studovat. Kluci se naštvou, jdou, koupí kyselinu, co se dává do autobaterií a v noci, když holky spí

u otevřených oken, na ně tu kyselinu chrstnou. Ty holky spí třeba po pěti na jedné posteli, takže to dostanou třeba dvě tři. Mám jednu fotografii zohavené dívky, jak drží v ruce svůj portrét krásné mladé ženy. A teď má ta Bína naprosto zničený život. A protože je to trestné, policajti zavřou kluka, kterého ta dívka podezírá, ale protože nejsou důkazy a ženě se moc nevěří, pustí ho zase na svobodu. Ty holky pak leží třeba devět měsíců v nemocnici, já mám odtamtud fotky, na obličejích a na hlavě krokodýlí kůže úplně do krve. A ony leží v té zaplivané hnusné viktoriánské nemocnici, kterou tam postavili Angličani. Nikdo se o ně nestará, takže tam musí chodit rodina zametat a krmit je. A nemají žádné peníze, aby si zaplatily plastickou operaci. Takže je tam nechají devět měsíců, aby se vysušil obličej, přes který jim dají jenom gázu. Bína měla místo nosu díru, přišla o jedno oko, prostě celou půlku tváře měla vyhlodanou.

A říkala ti, koho odmítla nebo jak se to stalo?

Ona to dostala za svou sestřenici, spaly v jedné posteli. Ta sestřenice z toho nějak vyvázla.

A ta sestřenice odmítla nějakého kluka, nebo ji chtěl znásilnit?

Oni je nechtějí znásilnit, oni si je snad chtějí vzít, to jsou potenciální manželé. Ale když se té holce nelíbí nebo se ještě nechce vdávat, ten kluk ji otravuje a ona ho odmítá, tak ji prostě poleje kyselinou. Pro ně je to tragédie, protože tam se ty holky potřebují vdát, ale k tomu musí být krásné.

A to se děje speciálně v Bangladéši?

Ještě v Egyptě, ale v Bangladéši nejvíc.

Ten surový majetnický přístup k ženám se zřetelně praktikuje taky ženskou obrízkou. Setkala ses s tím?

Obrízka se dělá v muslimských zemích. Bud' vyříznou jenom klitoris, anebo úplně všechno, třeba v Somálsku, kde jsem taky fotografovala. Vyšmiknou všechno a pak je zase zašijou, aby mohly akorát čurat. Když se vdají, tak je musí zase rozříznout a po porodu je zase zašijou. Takže je pořád rozřezávají a zašívají.

Těžko se to fotografuje, protože oni vědí, že civilizovaný svět to naprosto odmítá. Kromě psychického mrzačení je to zdravotně nebezpečné, protože dostávají infekce, hodně žen zemře při porodu a mají strašné bolesti. Samotné obřezané ženy o tom nerady mluví, protože si myslí, že je budeš chtít přesvědčovat, jak je to zruďný a ty starší říkají, že to není tak špatný, my jsme to všechny podstoupily. A když se některé matky rozhodnou, že to svým dcerám nenechají udělat, ty dcery se pak nevďají, protože chlapi to chtějí, jednak je to pro ně příjemné při sexu, protože ty holky jsou úzké a jednak v mysli mužů to do jisté míry vylučuje nevěru, protože obřezané ženy necítí při sexu slast.

Pro mě je nepředstavitelné, že je v jedenadvacátém století možné takové barbarství vůči člověku...

Ale ty ženy si to neuvědomují, protože obrízku měla babička, matka a vědí, že to musejí podstoupit, pokud se chtějí

vdát. Pro ně je to totéž jako podstoupit porod, když chceš mít dítě. Tamější společnost kritizuje světové humanitární organizace, které proti obřízce vedou kampaň, že jim chtějí měnit kulturu.

To je kultura!

Pracovníci světových organizací se snaží přesvědčovat muže, aby to od žen nežádali. My si nedovedeme představit ani to, že když si holka s někým zaskotačí, tak jí přiřívají znovu panenskou blánu, aby se mohla vdát, protože když o svatební noci neteče krev, on ji jednoduše vyhodí.

Když vidíš bídu světa v koncentrované podobě, pomůže ti to k tomu, abys viděla svůj nebo náš život v lepším světle?

Člověk je nepoučitelný. Když v Africe fotografuju, musím se přizpůsobit. Ale my bílí potřebujeme pohodlí, a když ho nemáme, onemocníme tam kvůli špatnému jídlu a strašným vedrům. Když mám štěstí, dostanu každý večer kýbl vody, v tom si umyju vlasy a tělo, vyperu spodáry a jedu dál. Vydržím tam nějakou chvíli, ale pak se vrátím do Londýna, jdu na dobrou večeři, naložím se do vany s bublinkami, nechám si udělat masáž, prostě se musím zregenerovat západním způsobem života. Jsme zkažení, máme věci, které vůbec nepotřebujeme, jsme zhejčkaní konzumní společnostmi. Máme dvacet šamponů na vlasy, zatímco Afričani utrhnou nějakou rostlinu, kterou rozmělní, a tou si meuou vlasy. To, co jsem v tomhle světě všechno zažila, mě přesvědčilo, že naše západní společnost je perversní a náš blahobyt je naprosto zbytečný. A navíc jsme sobečtí a bezohlední, zatímco Afričani

nemají nic a jsou spokojení, příjemní, usmívají se na tebe, dokud se neocitnou ve válečné situaci. Zažila jsem válku ve Rwandě, kde byl jeden milion lidí zmasakrovaný přes noc, další milion utekl do Tanzánie a milion do Zairu. Tam vypukla cholera a tisíc lidí denně umíralo.

Ti lidi byli vysílení, leželi po těch kopcích, nemohli se pohnout, to bylo něco tak strašného, že jsem se z toho třásla a nevěděla jsem co mám dělat, jestli mám fotit, protože se mi to zdálo až nemorální. Viděla jsem masové hroby, do kterých nákladáky vozily hromady mrtvol. Bylo to, jako když se díváš na film a nemůžeš uvěřit, že se to může ještě dnes ve světě odehrávat.

Jak jsi vnímala Anglii, když jsi z komunistického státu přišla do demokracie?

Já jsem se především osvobodila. A překvapením bylo chování Angličanů. Jsou klidní, nehádají se, nikoho nepomlouvají, nedrbou. Ale stýskalo se mi po kamarádech, po českém jídle a po Praze, kterou považuju za nejkrásnější město na světě.

Co si myslíš obecně o mužích?

Já k nim cítím lásku i nenávist. Na jedné straně mě chlapi pořád zajímají a táhne mě to k nim. A na druhé straně, když vidím, jak se chovají arogantně, jak zacházejí se ženskými, tak je nenávidím. Je to půl na půl.

Mluvíš o českých mužích?

Jo, protože Angličani jsou slušní. A nikdo, alespoň z mé sociální vrstvy by si nikdy nedovolil to, co si dovolují chlapi tady, ty jejich buzerace – cos to zase udělala? Vidím to tady v Praze u svých kamarádek. Nebo kecy, které slyším dnes a denně, že ženský jsou blbý slepice. A to, že ženám poroučejí a nechávají se od nich obskakovat, to by si dneska žádný Angličan nedovolil. Nevím, jestli je to dané dlouhodobým působením feminismu, nebo to mají v sobě.

Tak srovnej anglické a české chlapce.

Angličani se drží zpátky, nejsou otevření, mají rádi své soukromí – můj dům, můj hrad. Když tě pozvou domů, znamená to, že si tě považují. Mladí sice pořádají večírky, ale není s nimi taková sranda jako s českými kluky. Přestože jsou Angličani tak slušní, neexistuje, aby tě muž pustil do dveří nebo pomohl do kabátu, protože Angličanky jim to přímo zakazovaly. A já říkala těm anglickým klukům, že dobře vychovaný český kluk by mi vždycky otevřel dveře, pomohl do kabátu a pustil v tramvaji sednout.

Tohle mi vždycky připadalo jako nesmyslný požadavek západních feministek a nakonec to dohromady s demonizováním sexuálního obtěžování vymetá ze života koketérii a komplimenty.

To určitě. Jednou jsem přijela po dlouhé době do Prahy a jela jsem z večírku noční tramvají. Naproti mně seděl kluk, vybaluje žvejkačku – slečno, nechtěla byste jednu, a já se za-

čala smát, že nechci. A on, za tak krásnej úsměv bych vám dal všechny.

Něco takového by Angličan nikdy neřekl, láskování tam neexistuje, oni se bojí odmítnutí, jsou úplně zasklení. Proto poznají, že nejsem Angličanka.

Vždyť to poznají podle přízvuku...

Jasně, ale mně řekl jeden kluk, že nejsem Angličanka, protože se lidem dívám do očí. Když jedeš v Londýně metrem, všichni jsou zabarikádovaní za novinami, nikdo se na nikoho nepodívá. Když přijedu jednou za rok do Prahy a vidím, že se na mě chlapi dívají nebo se otáčejí, jsem z toho na nervy a říkám si, co je na mně divného, že se na mě dívají.

Můžeš mi říct nějakou obecnou zkušenost s muži, se kterými jsi žila?

Každý byl jiný, ale v podstatě si byli podobní tou mužskou náturou. Měli vůči mně jako ženě očekávání, které jsem nesplnila. Několika mi bylo řečeno – ty zase odjíždíš a mě tu necháš samotného? Čili já nebyla ta pipina, která chodí od devíti do pěti do práce, přijde domů, uvaří, oprašuje, zatímco on po práci sedí s kamarády v hospodě na pivu, přijde domů, večere je hotová. Ale musím říct, že Angličani se o sebe umějí postarat líp než čeští chlapi, protože jejich matky je nechají být – starej se sám.

Nejsou to české matinky služtičky...

Nejsou to české matinky. V Anglii vysokoškoláci nežijí doma, protože jejich rodiče už chtějí klid. Penzisti v Anglii

jsou zvyklí jezdit po světě, protože celý život kvůli harantům nemohli. A dokonce jim zastaví přívod peněz a vyženou je z domova. Děti dostanou stipendium a pracují o prázdninách a po večerech v barech. Můj muž měl nízké stipendium a nikdy neřekl rodičům o peníze, protloukal se sám.

Myslíš, že jsou muži závislí na ženách?

Jak kdo. Někteří jsou po všech stránkách závislí a musí doma tu ženu mít. Víš, to je takový to – ty už zase odjíždíš? V Anglii dnes ale žije hodně singlů, nežení se, nev dávají, nebo mají děti pozdě. Hodně žen se rozhodne mít děti až v pozdním věku. Je to tím, že si ženy mnohem víc budují kariéru než dřív, víc holek studuje, chtějí být samostatné, vydělávají svoje peníze a nechtějí o to přijít. Chtějí utrácet prachy za to, za co si samy rozhodnou, chtějí si rozhodovat samy o svém životě. Ale najednou jim je osmatřicet a řeknou si je-žíšmarjá, já ještě nemám dítě, a začnou shánět nějakého chlapa, často si udělají dítě s kamarádem, aby byly dál nezávislé. Hodně žen má dítě ve čtyřiceti. A z chlapů se vyklubalo hodně buzíků.

Čím to je?

Já právě nevím, možná je to dáno geneticky, možná proto, že mají strach ze ženských. A přitom hodně homosexuálů chce adoptovat dítě, takže touží po rodině. Anebo lesbičky adoptují dítě nebo si ho udělají s mužem, se kterým samozřejmě nepočítají.

Víš, já určitě nemiluju křesťanskou povinnost sebeoběti, týká se to hlavně žen, ale soudobé singlovství, sobectví a pohodlí generace našich dětí vidím jako cestu do slepé uličky. Člověk je ustrojený k tomu, že potřebuje toho jednoho svého nebo tu svou jedinou a bez tepla rodiny se třese úzkostí v mrazivém vesmíru.

Ale já si myslím, že to, co se právě odehrává, je nový fenomén, který si v posledních dvaceti třiceti letech musí nová generace vyzkoušet. Oni nechtějí to, co bylo dřív, že matinky šmudlaly domácnost a tatíci obrátili kapsu. Možná se to vrátí zpátky, říká se, že ti mladí jsou jiní než naše generace šedesátých let s volnou láskou. Tihle mladí jsou dost konzervativní a prudérní.

Co myslíš, že bys v životě ještě chtěla?

Vím, že určitý druh práce mě mine, protože mi je padesát a klienti si vybírají mladší lidi. Z toho mám strach. Na druhou stranu se cítím mladá, i když energie už nemám tolik, co před deseti lety. Přesto vím, že ještě můžu dělat věci jako ve dvaceti třiceti letech.

A nejsi unavená psychicky?

Z toho šíleného světa ano, ale ze svého života ne. Musím říct, že mě spousta věcí, kterými jsem dřív žila, nebaví. Třeba v knihách jsem vybírává, málo chodím do bijáku. Dívám se třeba na dokumenty, protože tam je vždycky něco nového. Ale hraný film, když není dobrý, už vidět nemusím, klidně odejdu z kina, protože když už jsi toho hodně viděla a po-

znala, nechceš to vidět znova. Víím taky, že kdybych teď mohla mít děti, měla bych je, starala bych se o ně, protože všechno, co jsem chtěla prožít, jsem prožila. Celý můj dramatický život byl hledáním sebejistoty a sebedůvěry.

A kdy jsi tu sebedůvěru našla?

Bylo mi něco přes čtyřicet, když jsem si uvědomila, že začínám mít svůj život pod kontrolou. Ale moje pracovní plány byly větší, než se mi podařilo uskutečnit. Když mě dneska lidi obdivují, že jsem jezdila po světě, po všech těch dírách, podeírám je, že si ze mě dělají srandu, protože pro mě to nebylo žádné hrdinství. Dělala jsem to, co jsem chtěla a byla šťastná.

Kolikrát mi lidi říkali – ty nemáš děti, ty nevíš, o čem je život. Ale já chtěla žít svůj život, dělat svou profesi. A ta se nedala skloubit s těmi očekáváními mužů a společnosti. Když jsi samostatná, jsi odstraněná na okraj, jsi exot. Já si svůj životní zájem nevybírala, já ho měla. Některá žena chodí do kanceláře, což by mě zabilo během čtrnácti dnů, některá prodává v samoobsluze a já si vybrala, že budu fotit v Africe.

Proč pořád zkoumáme, jestli jsme se provinily, když jsme chtěly dělat profesní kariéru jako muži?

Když jsem se ve dvaceti vdala, ještě jsem nevěděla, co chci v životě dělat. Když to manželství přestávalo fungovat, věděla jsem, že děti nechci. Pak jsem objevila fotografii a cítila, že to je moje povolání. Dlouho jsem si myslela, že mě manžel podporuje. Chodila jsem na vysokou, učila se španělštinu a dějiny umění. Když jsem začala dělat filmovou

školu, byla jsem čím dál míň doma a jemu to začalo vadit. Pak jsem přešla na fotografii, měla plány a jeho to úplně odrovnalo. Začal žárlit, že já dělám něco tvořivýho, zatímco on učí na vysoké škole. Po rozvodu jsem začala mít strach, kdybych si někoho znova vzala, že mi začne určovat, co mám a nemám dělat.

Chtěla bys ještě někdy žít v Čechách?

Asi jo. Život je cyklický, tady jsem se narodila, měla bych tady i umřít. Já jsem se nikdy neodpoutala od téhle země. Protože mě srali komunisti, odjela jsem jako Honza do světa a zase se vrátila.

A chtěla bys žít s Čechem?

To nevím, protože pro mě jsou čeští muži šovinisti. Vidím u svých kamarádek, jak se k nim jejich manželé chovají. Jsem v šoku, zatímco ty kámošky to už vůbec nevnímají, protože se to odehrává dnes a denně. Říkám mu – ty hulváte, jak to s ní mluvíš? On se na mě překvapeně podívá, ona taky, protože to už vůbec neslyší. Kdyby se ke mně chlap takhle choval, tak se popereme během prvního týdne.

Ale život tady v Čechách má lidské rozměry, lidi tady chtějí žít. I když mají problémy, vždycky si najdou čas na kamarády nebo na něco jiného než jen na práci. V Anglii všichni makaj od nevidím do nevidím. My třeba máme takovej babinec a už půl roku se nemůžeme dát dohromady. Všechny jsou unavené a přepracované a nemůžou se dokopat k tomu, aby sedly do auta a někam přijely. K čemu je pak život, když ho neumíš žít a umíš jenom pracovat?

Zatím ti to nevyšlo, ale chtěla bys být s nějakým mužem dlouhodobě, třeba až do smrti?

Asi jsem optimistka, protože pořád doufám, že bych s někým mohla být. Nechci být na stará kolena úplně sama, přestože jsem vlastně skoro celý život žila na vlastní pěst. Říkám si, že v určitém věku si muž a žena můžou porozumět, aniž by je zaměstnávaly žárlivosti. Zjistila jsem, že když odejdu do Afriky, ten chlap se úplně rozpadne, protože si myslí, bůhví co já tam nedělám. Ale já s těmi černochoy nikdy nic neměla, protože bych ani nemohla. A tak doufám, že s věkem se sexuální žárlivosti ztlumí a budu mít partnera kamaráda. Sex byl pro mě důležitý, měla jsem vztahy, kdy jsem s chlapem strávila třeba tři měsíce v posteli, ale potřebuju kamaráda, který mě neuvrhne do role pipiny a nebude určovat, jak budeme žít.

Chci muže, který má smysl pro humor a je s ním sranda, a ne nějakého diktátora. Když máš dobrej sex, tak neutíkáš z domova. Nikdy jsem neměla dva muže najednou, neuměla bych být nevěrná, nezvládla bych to. Když máš s chlapem společné zájmy a je sranda, tak nemusíš mít prstýnek, nemusíš mít manželskou úmluvu, kdy ráno vstaneš, uděláš miláčkovi snídani do postele a on ti ani nepoděkuje. Manželství nebo partnerství má být kamarádství se sexuální přísadou, ne kontrola, ne soužití služby a pána.

Žena nemá čas být zoufalá

DANA ČERNÁ – ředitelka překladatelské firmy
rozvedená

nar. 15. 11. 1943 ve Slaném

absolventka Obchodní akademie,

státnice z němčiny a ruštiny na Filozofické fakultě UK Praha

sňatek v roce 1965

dcera Saša (1967)

rozvod v roce 1978

syn Martin (1980)

pracovala jako průvodkyně, čerpadlářka,

vedoucí překladatelského oddělení MON

žije v Klánovicích

Narodila jsem se jako dcera sedláka, moje dětství bylo nádherné, vyrůstala jsem v přírodě. Měli jsme jeden z největších statků v kladenském okrese, takže otec byl po komunistickém převratu označen jako kulak. Nejdřív nám podpálili statek, přišli a řekli, co si smíme vzít a co ne. Měli jsme padesát hektarů polí, traktor, padesát krav, čtyři páry koní, dokonce i závodního koně. Odstěhovali jsme se do výměnku, dalšího našeho domu ve vsi. Udělali jsme chybu, měli jsme se odstěhovat jinam, protože nás neustále pronásledovali. Otcí nakázali, že smí pracovat buď v dolech nebo v hutích. Pracoval pak v hutích celý svůj život až do penze.

Kolik bylo otcí, když mu všechno sebrali?

Bylo mu sedmatřicet. Měli jsme služky a dělníky, ale naši s nimi všechno dělali a byli oblíbení. Vzpomínám na dožínky. Jeli jsme na pole v krojích, když se naložila poslední fůra, seděli jsme na voze, přijeli do statku, dvůr vyspaný pískem a na dvoře dlouhé stoly s jídlem. Matka pletla ještě na fůře věnce z obilí, zdobily se jimi dveře. A do večera se tancovalo.

Nezapomenu, když nám vzali statek, jak jsem šla s bandičkou do krámu pro mlíko. Prodavačka říkala, tvůj otec nás celou válku zásoboval výborným mlíkem a ty si teď jdeš pro to ošizený. Otec byl myslivec a když mu v pětapadesátém vzali i flintu, zahořkl a nikdy už nevskočil do hospody. Musela jsem chodit do té hospody kupovat lahvé pivo.

Pamatuješ si, jak vaši přijali ztrátu majetku, svobody a životního způsobu?

Věřili, že to nemůže dlouho vydržet. Vedle ve vsi měl náš strýc, doktor práv, mlejn, který mu také vzali. Říkal našim – proboha, nikam se nestěhujte, neopouštějte svůj majetek, ten režim nemůže dlouho vydržet. Otec nedával najevo zatrpkllost, jako dětem se nám věnoval, ale byl přísný. Nešetřil nás, dostávaly jsme výprasky, vždycky právem. Horší byly štouchance do zad od matky a nařikání, že umře, protože ji trápíme. Byly jsme z toho se sestrou vynervované, zatímco když nám otec nařezal, byl pokoj.

Jaký měli rodiče spolu vztah?

Matka se snažila prosazovat svou a otec dost ustupoval. Milovala jiný život než otec, byla společenská, měla ráda návštěvy, zatímco otec cvičil a pěstoval psy, králíky a holuby. Zapískal nějakou melodii, přilítli ze střechy jedni holubi, zapískal druhou a přilítli jiní. Hodně se u nás zpívalo, matka hrála na piano a my holky taky.

Ke komu jsi měla bližší vztah, k otci nebo k matce?

K otci, rozhodně k otci.

Když jsi dospívala, šla jsi na nějakou školu?

Komunisti mi to nedovolili, nesměla jsem mít lepší vysvědčení než spolužačka komunistických rodičů. Psali jsme i na prezidentskou kancelář, oni odpověděli, že dcery kulaka nesmí studovat. Chodila jsem do těsnopisného ústavu a na jazykovku, kterou naši platili. Bylo to tvrdý, protože spláceli hypotéku na statek, který nám vzali. Školy jsem pak dodělávala večerně, třeba státní zkoušku z němčiny a ruštiny na Filozofické fakultě.

Kdy jsi odešla z domova?

Nejdřív jsem do Prahy dojížděla a od patnácti jsem se sestrou bydlela v podnájmech. Pracovala jsem v Čedoku, ale řekli, že dcera kulaka nesmí být v Čedoku, tak jsem šla do Benziny dělat sekretářku, kde jsem se čtyřmi projektanty založila Brigádu socialistické mládeže. Pracovala jsem u benzinové pumpy, tím jsem si vylepšila kádrový profil a vrátila se do Čedoku, kde jsem byla až do narození dcery Saši. Pak jsem byla v domácnosti a přivydělávala si psaním na stroji a jako hosteska na výstavách.

Když jsi byla mladá holka, jak sis představovala svého budoucího muže?

Jako každá holka jsem měla romantickou představu, snila jsem o životě v přírodě na hájovně s dětmi a zvířaty. Můj budoucí muž měl být krásný, charakterní a veselý.

Pamatuješ si na svoji první lásku?

No to víš, první lásky se nikdy nezapomínají.

A jaké to bylo?

Taky krutý, on byl komunista.

Dcera kulaka a komunista, to je jako z románu.

Nemohl přenést přes srdce, že moji rodiče chodí do kostela. Když mu vadili moji rodiče, rozešla jsem se s ním. To jsem nesla.

Vdávala ses z lásky?

To byla velká láska, ale on byl bohužel hrozně žárlivej, dělal mi scény, nesměla jsem mít třeba klíče od baráku. Neznám charakternějšího muže než jeho, ale to není nic platné. Jeho žárlivost byla nemoc, která rozbila naše manželství.

Navrhlas mu, aby se léčil?

Vůbec nepřipouštěl, že žárli. Později začal pít, po rozvodu ještě víc. Pije dodneška.

Řekni mi něco o tom manželství?

Chodili jsme spolu tři roky. Ve dvaadvaceti jsem si ho vzala, za rok se narodila dcera. Měli jsme společného koníčka, auta veterány. Na svatbu nás vezl kamarád s Fiatem z roku 1928. Sami jsme si koupili postupně několik starých aut, renovovali je a úplně tomu propadli.

Když jsi s ním tři roky chodila, nevšimla sis, že je žárlivý?

Tehdy mi to vyhovovalo, byla jsem zamilovaná. Dělal v aerolinkách aranžéra a každý den přijel pro mě do práce s kytkou.

Přijel tě překontrolovat a odvézt si tě domů...

Ano, ale já to tehdy vnímala jako přednost. Začalo to být zlé, když bylo Saše pět let a já šla znovu do práce. On strašně nechtěl, abych šla pracovat. Nešlo o peníze, on vydělával dost, ale mě už nebavilo chodit každý den se Sašou do

parku, pak k babičce a bavít se o tom, kolik toho snědla a jestli se vykakala.

Vracela jsem se třeba z konference v Sofii, manžel na mě se Sašou čekal na letišti. Jeli jsme hned k našim a já vyprávěla, jak jsme měli volný den a vyvezli nás do kláštera, kde žijou mniši. Když jsme přijeli domů, udělal strašnou scénu, že jsem měla být v hotelu a ne jezdit na nějaké výlety. Zpočátku se přišel druhý den po scéně omluvit s kytkou. A pak už taky ne.

Když tě tak hlídal, uhlídal tě?

Přestaneš mít takového člověka ráda. Po devíti letech manželství jsem se seznámila s Jarkem. Každou středu jsme jako manželky činovníků Veterán klubu měly schůzku a já místo na srazy chodila na rande. A ty holky mě před žárlivým manželem samozřejmě kryly.

Jak jsi snášela jeho žárlivé výpady?

Kdo to nezažil, nedovede si to představit. A vlastně nikdy nevíš, kdy žárlivá scéna zase přijde. V tu dobu jsem prožívala výjimečný vztah s Jarkem. Byli jsme plní lásky a plánů do budoucnosti. Věděli jsme, že nechceme svým partnerům ublížit a zároveň nám bylo jasné, že chceme být šťastní, a to bylo možné jenom když spolu budeme žít. Jarek byl přesvědčený, že rozvod pro něj nebude žádný problém. Když jsem požádala o rozvod já, manžel to vůbec nemohl pochopit, prosil, říkal, že mě pořád miluje a že se všechno změní, sliboval, že přestane pít. Anebo že skočí z okna, když mu vezmu dceru. Bylo to hrozný, hrozný. Na rozvodová stání nechodil. Na třetí ho přivedli policajti, všechno odkýval a byli jsme během pěti minut

rozvedení. Naši přátelé to nemohli pochopit, mysleli, že jsme časopisové manželství, které já rozbízím.

Ulevilo se ti potom?

Úplně ne, protože jsme zůstali bydlet v jednom bytě. On rozvod neuznával, takže když jsem někam večer šla, dělal scény dál. Pracovala jsem v MONu a tam bylo málo komunistů. Začali mě přemlouvat, abych vstoupila do strany. Věděla jsem, že to nikdy neudělám a navíc můj otec by z toho měl smrt. Řekla jsem jim, že to považuju za čest, ale abych mohla plnit nějaké úkoly, musela bych mít klid. A ten nemám, protože žiju s rozvedeným manželem v jednom bytě. A představ si, oni mi dali byt v hotelovém domě na Invalidovně, kam jsem se se Sašou přestěhovala.

Ale pak od tebe chtěli podpis...

Mezitím jsme s Jarkem koupili tenhle dům v Klánovicích. Brzy jsem otěhotněla, takže konunisti už přestali mít zájem.

Tys mi říkala, že jsi opustila nějaký krásný velký byt...

Byl to nádherný velký byt po paní Podolské, majitelce módního salónu. Ona byla teta mého muže. Byla tam velká kuchyň, pracovna, jeden pokoj měl třicet čtverečních metrů, další padesát. Byly tam nádherné parkety, parketář nám říkal, že takové nemají ani na Hradě.

Vzala sis něco po rozvodu?

Ne, s Jarkem jsme se domluvili, že svým partnerům všechno necháme. Vzala jsem si jen svoje knihy a osobní věci.

Ty jsi šla z manželství hned do nového vztahu...

Strašně jsem se zamilovala. Bylo mi osmadvacet. Ted' to bude třicet let, co se známe. Já se rozvedla, on je stále ženatý. Koupili jsme tenhle dům, on odešel z původní rodiny s tím, že se rozvede. Do dneška to neudělal.

Proč myslíš?

Tvrdí, že nemůže opustit rodinu.

Vždyť ji opustil!

Ano, je slaboch. Má čtyřicetileté děti.

Ale se svou manželkou nežije, tak co z toho ona má?

Asi peníze a titul vdané ženy. On celá ta léta žije dvojí život, a to není nikdy dobré. Je to zátěž pro něj, ale i pro mě.

Pořád ještě po těch letech?

Pořád to je přítomné. Vloni byl v nemocnici a já tam směla jít jenom tehdy, když to dovolil, když tam nebyl nikdo z jeho rodiny. Já se nemůžu zeptat doktora, jaké má zdravotní problémy. S doktorem mohl promluvit jen náš syn Martin.

Jak dlouho jsi vydržela požadovat, aby se rozvedl?

Já jsem rozvod vlastně nevymáhala. S myšlenkou, abychom se oba rozvedli přišel on a já byla šťastná. Všechno jsme si naplánovali, koupili dům v Klánovicích, s tím, že všechno necháme svým partnerům a začneme žít nový krásný život. Do konce v jeho plánech bylo i dítě, nejraději syn Martin. Já se rozvedla a když se Jarek přistěhoval do domu v Klánovicích a chtěl se rozvést, začaly velké problémy, které nečekal. Když jsem otěhotněla, chtěl, abych šla na potrat. Lítali jsme po interrupčních komisích, ale už bylo pozdě, nechtěli mi to povolit.

Těhotenství a úvahy o potratu – to je velká zkouška vztahu muže a ženy. Třeba, když se muž zeptá ženy – co s tím uděláš? Často ty vztahy po potratu končí.

Slíbil znovu, že se rozvede a bude se mnou žít. Byla jsem v hrozném stavu. Šla jsem k jednomu známému právníkovi sepsat poslední vůli, ten se mi hlasitě smál. Kdyby nebyla na světě dcera, vím, že bych skočila pod vlak. Rodiče se ode mne odvrátili, matka mi nadávala, otec za mnou jezdil na zapřenou, aby o tom matka nevěděla. Přijel jedním vlakem, podíval se, jestli jsem v pořádku a dalším vlakem odjel. Moje těhotenství bylo strašný. Všichni mi radili, abych šla od něj pryč. Nikoho jsem neposlechla, můj vztah k němu byl a je hluboký, chtěla jsem se o něj starat, rozmazlovat ho a dodnes za to pykám. Olgo, představ si, jak já ho milovala, když jsem tohle všechno přestála.

Když jsme koupili dům, nebyla tu voda, ani elektrika, dělaly se podlahy. Těsně před porodem jsem dláždila podlahu, protože jsem nechtěla, aby mimino přišlo na beton. Praskla mi voda, sedla jsem do auta a odjela do porodnice. To už zase Ja-

rek bydlel u své manželky, nic nevěděl. Porodila jsem dítě a druhý den mu šla zavolat, že máme syna. Dcera přiběhla do porodnice, přinesla mi kytku. On mi přinesl kytku až třetí den. Kdybys viděla, jak se ke mně chovali v té porodnici! Jako ke svobodné matce. Sloužila tam tehdy taková starší sestra a ta mi dávala za uši. Bylo to v osmdesátém roce, připadala jsem si jako malomocná.

Musíš mít hodně síly, hodně lásky v sobě...

Škoda, že ta síla nešla někam jinam. Když mě propouštěli z porodnice a já odcházela s Martinem v náručí, potkala jsem doktora Čecha, který mě rodil. Zastavil mě a říkal, že jsem stařečná ženská a můžu mít radost, že mám krásnýho zdravýho kluka. Jarek na mě čekal v autě, dovezl mě do Újezda, tam vystoupil, a já tím autem přijela s miminem sama domů.

To, že tě s vaším dítětem nepřivezl až domů z porodnice – to je hodně silný kafe. Ale tys byla loajální a milující přese všechno.

Ano, to jsem byla. Pak jezdíval autobusem do Újezda, já pro něj přijela autem, aby nás nikdo neviděl. Nebo byl s námi v noci a na víkendy jsme jezdívali na chalupu jedné známé do Albrechtic. Martin si léta myslel, že jeho otec žije na té chalupě.

A ty jsi s ním opakovaně řešila rozvod.

Neřešila. Tou dobou ne, řekla jsem si, že se musí rozhodnout sám. Jednou řekl, že zůstane s námi, že si zajede domů pro věci. Po dvouhodinovém napjatém čekání přijel s aktovkou.

Martinovi bylo pět let, když se k nám nastěhoval. Prosila jsem ho, aby svým synům napsal dopis nebo zavolal, že žije tady se mnou. Myslím, že oni dodneška nevědí, že Martin existuje, opravdu si to myslím. Nikdy se o Martina nezajímalí – a je to jejich bratr! Nikdy nechtěl, abych jim zavolala a řekla, podívejte se – existuju já a existuje váš bratr. Škoda, že jsem to neudělala, byla jsem taky srab.

Když byl Martin mimino, z čeho jsi byla živa?

Když byly Martinovi čtyři měsíce, šla jsem do práce, protože jsem nechtěla přijít o místo. Výplata by mi nestačila, dělala jsem ještě korektury pro Mladou frontu. Měla jsem výdaje nejen na domácnost, ale hlavně výdaje na rekonstrukci domu, zavedení vody, elektřiny, na podlahy a topení. Martinův otec mi dával nejdřív tři sta a potom čtyři sta. Bylo to hrozný. Nejdřív ho hlídala jedna paní z Klánovic, která toho musela nechat kvůli problémům s páteří. Na inzerát jsem si našla bábu, která sem jezdila z Prahy. Kdybys viděla, co to bylo za špindíru! Já přijela z práce, navlíkla si gumový rukavice a začala všechno mýt. Jednou jsem přijela nečekaně v poledne, bába ležela v obýváku a kluk řval na plným slunci v ohrádce na zahradě. Ten den jsem ji vyhodila. Pak se sem nastěhovala přítelkyně s malou holčkou a hlídala obě děti, pak tu byla půl roku ještě jiná přítelkyně. Do toho jsem dostala cukrovku, bylo mi blbě, museli mě z práce odvézt rovnou do nemocnice. Ten den byly volby, takže mi v nemocnici řekli, že nejdřív musím jít volit. Odtáhli mě do nějaké místnosti, dali mi volební lístky a jen co jsem je strčila do díry v urně, omdlela jsem, složila se tam jako špalek. Pak jsme konečně našli sedmasedmdesátiletou paní Bernatovou, která Martina hlídala, než ho vzali do jeslí.

Říkalas, že jsi cukrovku dostala z těch nervů...

Ano, bylo to z nervů. Někdy až osmkrát denně si píchám inzulín. Kdysi mi dali český inzulín a zjistilo se, že jsem na něj alergická. Dostala jsem atrofii svalů, měla jsem v rukách díry. Pak mi dali dánský, já si ho píchala do atrofovaných míst a svaly zase narostly.

A proč jsi nechtěla od otce svého dítěte větší pomoc?

No, nechtěla jsem, měla jsem chtít. Vždycky jsem všechno zvládla sama. Dneska, Olgo, nemůžu pochopit, jak jsem to dokázala. Přijela jsem z práce, tady byl nepořádek po zednících. Řekli mi, nahaste na zítřek vápno. Tak jsme se Sašou nejdřív všechno umyly, pak hasily ve vaničce vápno. Tady nebyla voda, vyvažovala jsem pleny ve velkém hrnci na sporáku, ten jsme se Sašou donesly k pumpě a tam třeba v mrazu ty pleny máchaly.

Ty jsi jako správná česká žena musela všem ukázat, že všechno vydržíš a zvládneš.

No – a je to pěkná blbost. Uvědomovala jsem si, že to není správný, ale stačilo, že přišel, promluvili jsme pár slov a já byla zase ztracená. Když jsem pak měla rakovinu, přísahal, že se rozvede. Nerozvedl se. Chtěla jsem, abychom žili normálně a ne na zapřenou, aby mě bral do své společnosti, seznámil mě se svými syny, neudělal to. Jednoho dne, když jsem zase sebrala odvalu a zeptala se ho, oznámil mi, že se už nerozvede.

Mluvíme o trápení v tvém vztahu. Musí být ale něco, proč s ním žiješ?

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.